

PAMÁTKOVÉ AKTUALITY

Nově prohlášené movité kulturní památky v letech 2009–2010

Movitých kulturních památek, jednotlivých i souborů, bylo v posledních dvou letech prohlášeno celkem 82. Převážná většina z nich však pochází ze soukromého majetku, jsou veřejnosti nepřístupné, a proto nebudou v tomto článku zmiňovány. Některé předměty navrhovaly k prohlášení naše přední instituce, světské i církevní, které se zabývají uměním a literaturou. Dva nejcennější předměty byly prohlášeny z popudu Strahovského kláštera. Další předměty z pražských kostelů a z interiérů obchodů v pražském centru byly navrženy jako celek Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v hlavním městě Praze. Několik předmětů Rothmayerovy vily v Praze 6-Břevnově, jež je nyní v péči Galerie hlavního města Prahy, bude zpřístupněno až po restaurování objektu.

Datum, uváděné za názvem památky, značí nabytí právní moci prohlášení, které se v případě posledních dvou položek posunulo do ledna roku 2011. Výběrový seznam prohlášených movitých památek je řazen podle lokace (jednotlivé katastry, nacházející se v pražské památkové rezervaci, následují katastry nacházející se vně rezervace).

Soubor pěti podobizen farářů kostela Matky Boží před Týnem

prohlášeno 14. 1. 2011, č. ÚSKP 104208–104212

Neznámí malíři, od 30. let 18. století po 20. léta 19. století; olej na plátně

Římskokatolická farnost u kostela Matky Boží před Týnem

Ze souboru pěti podobizen farářů, dochovaných na faře kostela Matky Boží před Týnem, je nejstarší vyobrazení významného duchovního pražského baroka Jana Floriana Hammerschmida (1652–1735), historiografa, doktora teologie, nesídelního kanovníka vyšehradského i staroboleslavského. Z jeho bohaté publikační činnosti vyniká *Prodromus gloriae Pragenae* z roku 1723, vlastně jen úvod k rozsáhlé práci *Gloria Pragensis*, která však zůstala v rukopise. Ve frontispisu tohoto díla je podle kresby Jana Hiebla na mědirytině Michaela Rentze a Johanna Daniela de Montalegre zachycen farářův portrét, který se stal předlohou pro týnskou podobiznu a další, téměř identický portrét v majetku Národního muzea v Praze (obr. 1).

Válečná léta během prusko-francouzské okupace Prahy ve 40. letech 18. století značně poznamenala činnost dalšího faráře Kryštofa Vojtěcha Hubatia z Kotnova († 1746), který působil na několika farách a stal se též nesídelním kanovníkem vyšehradským a posléze děkanem vyšehradské kapituly, kde je dodnes dochována jeho další podobizna.

Třetím portrétovaným ze souboru je zřejmě farář Antonín František Veselý († 1798), jehož tvář se objevila poté, co restaurátorky sňaly mladší přemalbu s podobou faráře Václava Michaela Rokose (1765–1814). Farář Veselý získal doktorát filosofie a v roce 1748 se během svého působení v Odolené Vodě stal nesídelním kanovníkem na Vyšehradě. Jako týnský farář sepsal latinsky pamětihodnosti tohoto kostela. Po zvolení děkanem kapituly přesídlil v roce 1772 na Vyšehrad a v roce 1777 byl zvolen rektorem pražské univerzity.

Čtvrté plátno zobrazuje pravděpodobně faráře doktora Františka Václava Karla Michalovice († 1792) z rodiny Michaloviců z Kamsperka. Dříve, než nastoupil u Matky Boží před Týnem, působil jako farář na Proseku a u staroměstských kostelů sv. Martina ve zdi a Panny Marie na louži. Od roku 1772 byl nesídelním vyšehradským kanovníkem.

Pátá, nejslabší podobizna, zachycuje faráře Františka Crabata († 1828), doktora filosofie a teologie, který zprvu působil u sv. Jindřicha na Novém Městě v Praze. V roce 1814 byl zvolen nesídelním kanovníkem vyšehradským a přesídlil na týnskou faru, kde zůstal až do své smrti.

ČIŽINSKÁ 2011 — Helena ČIŽINSKÁ: Soubor podobizen farářů kostela Matky Boží před Týnem v Praze. In: Patrik LÍBAL / Martin PITRO (eds.), *Gorgoneion II. Sborník ing. arch. Jarmile Líbalové*. Praha 2011.

Obr. 1. Praha 1-Staré Město, fara kostela Matky Boží před Týnem. Podobizna faráře Jana Floriána Hammerschmida, olej na plátně, po roce 1735 (archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, K. Fink, 2008).

EKERT 1883 — František EKERT: Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a náboženství v hlavním městě království Českého. Svazek I, Praha 1883.

RASLOVÁ/SKLENÁŘOVÁ 2005 — Jana RASLOVÁ / Marie SKLENÁŘOVÁ: Portrét Viléma Gewinnera a portrét Václava Michaela Rokose. Závěrečná restaurátorská zpráva, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2005.

RASLOVÁ/SKLENÁŘOVÁ 2006 — Jana RASLOVÁ / Marie SKLENÁŘOVÁ: Portrét Ch. A. H. de Kottnova, týnského faráře. Závěrečná restaurátorská zpráva, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2006.

RASLOVÁ/SKLENÁŘOVÁ 2006 — Jana RASLOVÁ / Marie SKLENÁŘOVÁ: Portrét J. F. Hamerschmida, týnského faráře. Závěrečná restaurátorská zpráva, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2006.

SLAVÍK 2008 — Miroslav SLAVÍK: Závěsný obraz Portrét kněze. Restaurátorská zpráva, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2008.

Socha Krista z Božího hrobu z kostela sv. Haštala

prohlášeno 7. 1. 2011, č. ÚSKP 104207

*Ferdinand Maxmilián Brokof, 1716, polychromované dřevo
Římskokatolická farnost u kostela Matky Boží před Týnem*

Při úklidu kostela v roce 2007 byla náhodou nalezena více než sto let nezvěstná socha ležícího Krista z Božího hrobu, zatlučená v menze oltáře Sv. Kříže. Patří k souboru postav Kalvárie a Utrpení Kristova ze zmíněného oltáře. Soubor je připisován převážně Ferdinandu Maxmiliánu Brokovi (1688–1731). Přímou za jeho práci jsou považovány postavy Panny Marie Bolesné a sv. Jana pod křížem a sousoší Krista podpíraného andělem v Getsemanské zahradě. Ukřížovaný Kristus je zřejmě mladším dílem, které nahradilo původní korpus. Ostatní sochy – zbičovaný Kristus u sloupu, Kristus nesoucí kříž a Kristus Trpítel vznikly v Brokově dílně. Všechny tyto dřevorezby financoval mecenáš kostela staroměstský radní Jan Pavel Petsch v roce 1716. Řezba Krista z Božího

Obr. 2. Praha 1-Staré Město, kostel sv. Haštala, Haštalské náměstí. Socha Krista z Božího hrobu, Ferdinand Maxmilián Brokof, 1716 (foto P. Bašta, 2008).

hrobu je zcela mimořádným dílem Ferdinanda Maxmiliána Brokova, které přímo vykazuje autorovo ovlivnění římským sochařstvím 2. poloviny 17. století, jmenovitě Gianlorenza Berniniho a jeho náhrobku blahoslavené Ludoviky Albertoni z kostela S. Francesco a Ripa z roku 1674 (obr. 2).

BAŠTA 2009 — Petr BAŠTA: Socha mrtvého Krista v hrobě v kostele sv. Haštala na Starém Městě pražském. Zprávy památkové péče 69, 2009, 32–35.

BLAŽÍČEK 1976 — Oldřich Jakub BLAŽÍČEK: Ferdinand Brokof. Praha 1976.

NAVRÁTIL 1861 — Karel NAVRÁTIL: Osudy kostela, fary a školy u sv. Haštala v Starém Městě Pražském. Praha 1861.

SLAVÍK 2010 — Miroslav SLAVÍK: Sousoší Kalvárie z kostela sv. Haštala v Praze 1. Restaurátorský záměr, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2010.

Soubor grafických listů univerzitních tezí (526 ks)

prohlášeno 29. 3. 2010, č. ÚSKP 103885, dne 25. 5. 2011 byl soubor zařazen do světového registru programu UNESCO Paměť světa

Různí autoři, mědirytí na papíře různých rozměrů, 17.–18. stol.

Národní knihovna, čp. 190/I, Praha 1-Staré Město, Klementinum

Jedná se o mědirytí, které sloužily jako dobové pozvánky na veřejnou obhajobu předem vybraných tezí, konanou na zakončení bakalářských nebo magisterských univerzitních studií. Tyto grafické listy

Obr. 3. Praha 1-Staré Město, čp. 190, Klementinum. Univerzitní teze s výjevem Oslavy sv. Tomáše Akvinského, Josef Klauber – Jan Klauber, Vídeň 1751 (foto © Národní knihovna, 2008).

vytvářeli vynikající evropští rytci, nejčastěji v Augsburgu, podle návrhů předních převážně pražských umělců 17. a 18. stol. Rozvoj a zánik tezí souvisí s rozmachem a zrušením jezuitského řádu, který se zasloužil o jejich největší rozšíření, i když střeoevropské prvenství náleží benediktinům v Salcburku v roce 1624. Sbírka univerzitních tezí v Národní knihovně, ohraničená léty 1637–1754, se vztahuje výhradně k budově Klementina, zachycuje příslušný úsek filosofického dobového názoru, informuje o profesorech, posluchačích a seznamuje nás s dobovým univerzitním ceremonielem. Soubor těchto tezí má pro svou kvalitu a rozsah naprosto výjimečnou hodnotu v celoevropském měřítku a Národní knihovna z tohoto důvodu iniciovala jeho prohlášení za kulturní památku a následné zapsání do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO (obr. 3).

FECHTNEROVÁ 1984 — Anna FECHTNEROVÁ: Katalog grafických listů univerzitních tezí uložených ve Státní knihovně ČSR v Praze. 4 svazky, Praha 1984.

ČTK 2011 — ČTK: Tři z 238 položek v programu UNESCO Paměť světa jsou české. České noviny 26. 5. 2011, [www.ctk.cz].

Mobiliář lékárny U Zlatého hada – Praha 1-Staré Město, v domě čp. 417, Národní 35

prohlášeno 23. 2. 2010, č. ÚSKP 103834

*Autor neznámý, 1832, 1906, 1984–1986; bukové dřevo, leštěná ořechová dýha, mosazný plech, mramor, sklo, porcelán**Soukromý majitel*

Mobiliář této lékárny je nejstarším užívaným souborem v Praze. Lékárna byla původně založena apotékářem Augustinem v polovině 16. století v domě U Tří lvů čp. 587 na rohu Železná a Kožná ulice. V průběhu staletí několikrát změnila své majitele i sídlo. Nové zařízení pořídil v roce 1832 lé-

kárník Josef Lederer, který ji přenesl do domu čp. 432 na nároží ulic na Perštýně a Ferdinandovy, dnešní Národní třídy. Teprve po přesídlení na dnešní místo v roce 1906 byl mobiliář upraven novými majiteli magistry Vladimírem Práchemským a Alexandrem Barthem. Firma O. Piesch v nové oficíně doplnila repozitoria jedinečným motivem pásů z ohýbaného dřeva, napodobujících kožené řemeny s dírkami a s mosaznými přezkami. Další úpravy proběhly v roce 1937, kdy byl zároveň instalován nový

navržený architektem Františkem Roithem, ale při zvětšení oficíny v letech 1984–1986 byl tento portál opět odstraněn. Tára s intarzovaným Aeskulapovým hadem byla rozšířena restaurátorem Jiřím Vaňkem, který též vytvořil dva nové taburety a doplnil repozitoria. Nedílnou součástí oficíny jsou ještě sloupkové hodiny a stojatky s malovanými štítky s motivem urobora, hada obtáčejícího vavříňové ratolesti a zahryznutého do svého ocasu na znamení nepřetržitého koloběhu života. Jsou dřevěné, skleněné, porcelánové (z porcelánek v Lokti a Březové) a hyalitové. V dubnu roku 2011 proběhla kolaudace dalšího rozšíření oficíny, které navrhl architekt Michal Flašar v roce 2010. Restaurováním stávajícího nábytku a vytvořením nové táry a dvou krátkých nových regálů byl pověřen restaurátor Radovan Šulc (obr. 4).

BERMANOVÁ 2000 — Charlotta BERMANOVÁ: Lékárna U Zlatého hada. Příležitostný tisk ke Dni lékáren 15. 6. 2000, Praha 2000.

ČIŽINSKÁ 2001 — Helena ČIŽINSKÁ: Interiéry vybraných pražských lékáren od konce 19. století do 30. let 20. století. In: Martin KUBELÍK / Milan PAVLÍK / Josef ŠTULC (eds.), Historická inspirace. Sborník k počtě Dobroslava Líbala. Praha 2001, 43–46.

dd 1986 — dd: Had opět zve. Večerní Praha 8. 12. 1986, Praha 1986.

PEČEK 1944 — Břetislav PEČEK: Příspěvek k dějinám lékárny U Zlatého hada v Praze, Praha 1944.

ŠULC 2011 — Radovan ŠULC: Lékárna U Zlatého hada. Restaurátorská zpráva, NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, RZ 252, 180/11, Praha 2011.

VANĚK 1986 — Jiří VANĚK: Lékárna U Hada. 1. etapa 1985, 2. etapa 1986. Restaurátorská zpráva, NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, RZ 28K, 8649, Praha 1986.

Mobiliář obchodu Železářství a stavební kování Koula a syn – Praha 1-Staré Město, v domě čp. 928, Dušní 1

prohlášeno 3. 12. 2009, č. ÚSKP 103770

*Autor neznámý, 1937; mořené dřevo, železo, litina**Soukromý majitel*

Obr. 4. Praha 1-Staré Město, čp. 417, oficína lékárny U Zlatého hada, Národní 35. Neznámý truhlář, 1832, 1906, 1984–1986. Stav před adaptací (foto H. Černá, 2009).

Zařízení prodejny, které vzniklo v roce 1937, je naprosto unikátní svým dochováním na místě a nepřetržitým provozováním do dnešní doby rodinou Koulů. Sestává z regálů se skříňkami, žebříků, prodejního a pomocného pultu, přepážky oddělující prodejnu od kanceláře, amerického psacího stolu s roletovým uzavíráním s křeslem, židlemi značky Thonet, regálů a kamen v suterénu, stroje na výrobu patentních klíčů, svěráku, vah a litinového lihového vařiče (obr. 5). Jako součást nemovitosti, rovněž památkově chráněné, lze obdivovat i výkladce s původním vstupem, nákladní výtah na elektrický pohon z Českomoravské Kolben-Daněk a kovové vřetenové schodiště do suterénu. Vše se zachovalo zcela intaktní proto, že totalitní režim vyhověl žádosti těžce nemocného syna zakladatele obchodu a rodinný podnik výjimečně neznárodnil.

sine 2000 — Stál krámek v naší ulici... Info EVVA, 2000/1, 2.

BALÁČEK/OUTRATA/HÁJEK 2010 — Jan BALÁČEK / Jakub Jan OUTRATA / Josef HÁJEK: Nově prohlášené nemovité kulturní památky v letech 2009–2010. Staletá Praha 26, 2010/2, 167.

HANZLÍKOVÁ 2005 — Kateřina HANZLÍKOVÁ: Železářství z roku 1937 v Dušní ulici. Za starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu 35. (VI.), 2005/1, 11–12.

Plenář svatojiřský I

prohlášeno 18. 11. 2009, č. ÚSKP 103756

Plenář svatojiřský II

prohlášeno 18. 11. 2009, č. ÚSKP 103757

Porýnský mistr v Čechách, 1260–1300, doplňky po 1782; dubové dřevo, stříbrný pozlacený plech s reliéfní ražbou, zlacená měď, niello, perly, drahé kameny, horský křišťál, textil, pergamen, relikvie; výška 65 cm, šířka 47 cm, tloušťka 4 cm

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, čp. 132, Strahovské nádvoří 1, Praha 1-Hradčany

Oba plenáře byly vytvořeny v Porýní nebo spíše Porýnským mistrem v Čechách. V majetku svatojiřského kláštera benediktinek na Pražském hradě byly až do jeho zrušení císařem Josefem II. v roce 1782, kdy byly prodány v dražbě. Odkazem přešly do vlastnictví Strahovského kláštera.

První plenář je rozdělen na devět výškových polí po třech vedle sebe. Rohová pole zdobí stojící reliéfní andělské protějšky v nikách s hrotitými oblouky. Mezi ně jsou pod horský křišťál vloženy miniaturní na pergamenu, nahoře Trůn milostí se dvěma donátorkami, dole mnohafigurový výjev smrti Panny Marie, které však byly k plenáři přidány později. Uprostřed desky uzavírají prázdnou jímku drobná dvířka s reliéfem Korunování Panny Marie v architektonickém orámování. Po stranách jsou

Obr. 5. Praha 1-Staré Město, čp. 928, Železářství a stavební kování Koula a syn, Dušní 1. Pohled do prodejny ke kanceláři (archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, K. Fink, 2005).

Obr. 6. Praha 1-Hradčany, čp. 132, Královská kanonie premonstrátů na Strahově. **A)** Plenář svatojiřský I. 1260–1300, doplňky po 1782. **B)** Plenář svatojiřský II. 1260–1300, doplňky po 1782 (foto M. Frouz, 2009).

ostatky na textilních podložkách pod horským křížtálem v kruhových medailonech, vždy obklopeny čtyřmi reliéfy v kvadrilobech. Vlevo vidíme Zvěstování, Narození Páně, Klanění sv. tří králů a Obětování v chrámě, vpravo Bičování, Nesení kříže, Ukřižování a Kladení do hrobu. Všechny výjevy jsou bohatě lemovány drahokamy, podobně jako rám desky, kde ještě v rozích nacházíme kruhové reliéfy se symboly čtyř evangelistů s nápisy, zdobené niellem. Zcela dole na měděném pásu, přidaném na přelomu 18. a 19. století, jsou v kruhovém medailonu další ostatky a cargle.

Dřevěná deska druhého plenáře byla vyměněna při úpravě kolem roku 1800, kdy byl rám pokryt mědí a do jeho rohů byly umístěny medailony s postavami čtyř evangelistů sedících u pultů. Jsou dílem Porýnského mistra a zřejmě byly přeneseny z jiného liturgického předmětu. Do stříbrného pozlaceného plechu je zapuštěno patnáct kruhových relikviářů rozličného průměru. Ostatky leží na červeném sametu zdobeném filigrány a jsou přiklopeny horským křížtálem. Každý relikviář je lemován drahokamy. V ústředním medailonu jsou čtyři drobné reliéfní zlacené postavy dvou andělů thuriferářů a dvou modlících se andělů, kteří vyplňují plochu mezi rameny řeckého kříže (obr. 6).

STEHLÍKOVÁ 2010 — Dana STEHLÍKOVÁ: Svatojiříský plenář č. 1. Svatojiříský plenář č. 2. In: Klára BENEŠOVSKÁ (ed.), Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský 1310. Katalog ke stejnojmenné výstavě v Domě U Kamenného zvonu (4. 11. – 6. 2. 2010), č. kat. VI. 1. 4K, VI. 1. 5K, Praha 2010, 450–454.

Část mobiliárního vybavení kostela sv. Štěpána (44 ks)

prohlášeno 27. 10. 2010, č. ÚSKP 104130

Různí umělci, mj. Karel Škréta, Bartoloměj z Cinperka; 2. pol. 15. stol.–poč. 20. stol.; plátno, olejové barvy, cín, dřevo, papier-mâché, železo, mosaz, slivenecký mramor, stříbro, kůže, textil

Římskokatolická farnost u kostela sv. Štěpána

Obr. 7. Praha 2-Nové Město, kostel sv. Štěpána. Křtitelnice, 1462; víko, konec 16. stol., Bartoloměj z Cinperka (archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, K. Fink, 2008).

Tyto předměty doplňují velký soubor, prohlášený již v roce 1971. Mezi novými památkami je například obraz Umučování sv. Ludmily od Karla Škréty, který byl ve velmi špatném stavu donedávna zastrčen za malovaným pozadím k jesličkám v Kornelské kapli ve svatoštěpánském kostele. Ve svých poznámkách z doby po roce 1773 zde Jan Quirin Jahn zmiňuje obraz sv. Ludmily od Karla Škréty s tím, že je zcela přemalovaný. Při restaurátorském průzkumu v roce 2010 bylo zjištěno, že i kompozice scény byla ve 3. čtvrtině 18. stol. pozměněna. Podle přibližně stejných rozměrů a shodného rámu s obrazem Sv. Václav mezi anděly z téhož kostela, se nabízela možnost, že oba obrazy tvořily protějšky. Tuto možnost však vyloučila skutečnost, že výjev se sv. Václavem byl původně malován jako oboustranná korouhev zřejmě cechu novoměstských sládků a později zvětšen. K vytvoření dvojice pravděpodobně došlo

až ve 20. století. Oba obrazy byly vystaveny na rozsáhlé výstavě Karla Škréty od listopadu 2010 do dubna 2011 ve Valdštejnské a Hradní jízdárně v Praze.

Z ostatních předmětů můžeme vyzdvihnout olejomalbu na plátně Sv. Vojtěch z 2. čtvrtiny 18. stol. od neznámého malíře, nesourodou Kalvárii, kde byl Kristus vytvořen v 2. pol. 18. stol. z papier-mâché, materiálu, který u sochařských děl v kostelích běžně nenacházíme, aby doplnil starší dřevorezby Panny Marie a sv. Jana Evangelisty pod křížem. K prvořadým ukázkám pražského středověkého cínařství patří pozdně gotická křtitelnice z roku 1462, vyzdobená reliéfními postavami apoštolů a hlavičkami bradáčů. Její víko vytvořil podle nápisu zvonař Bartoloměj z Cinperka pravděpodobně koncem 16. stol., vnitřní nádrž vznikla na sklonku 19. stol. v dílně staroměstského cínaře a uměleckého slévače Josefa Schellera (obr. 7).

BAŤKOVÁ 1998 — Růžena BAŤKOVÁ (ed.): Umělecké památky Prahy. Praha 1998.

DOBALOVÁ 2010a — Sylva DOBALOVÁ, Smrt sv. Ludmily. In: Lenka STOLÁROVÁ / Vít VLNAS (eds.), Karel Škréta (1610–1674): Doba a dílo. Č. kat. V. 18, Praha 2010, 236–237.

DOBALOVÁ 2010b — Sylva DOBALOVÁ, Sv. Václav mezi anděly, in: Lenka STOLÁROVÁ – Vít VLNAS (eds.), Karel Škréta (1610 – 1674), Doba a dílo. Č. kat. V. 17, Praha 2010, 234–235.

EKERT 1884 — František EKERT: Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a jiných pomníků katolické víry a náboženství v hlavním městě království Českého. Svazek II, Praha 1883.

KLOUZA 2010a — Radomil KLOUZA: Návrh na technicko-technologický průzkum obrazu Karel Škréta, Sv. Václav mezi dvěma anděly, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2010.

KLOUZA 2010b — Radomil KLOUZA: Návrh a rozpočet na restaurátorské práce na obraze Karel Škréta, Sv. Václav mezi dvěma anděly. Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2010.

KLOUZA 2010c — Radomil KLOUZA: Karel Škréta, Sv. Václav mezi dvěma anděly. Technicko-technologický průzkum, 2010, archiv NPÚ ú. o. p. v hl. m. Praze.

MAREŠOVÁ/MÁDL 2009 — Jana MAREŠOVÁ / Martin MÁDL: Jan Quirin Jahn na uměnovědné vycházce: poznámky z osmi pražských kostelů. In: Jiří KROUPA / Michaela ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ / Lubomír KONEČNÝ (eds.), Orbis artium. K jubileu Lubomíra Slavíčka. Brno 2009, 85–102.

MOLOVÁ 1999 — Marie MOLOVÁ: Kalvárie. Restaurátorský průzkum, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 1999.

SLAVÍK 2010a — Miroslav SLAVÍK: Návrh na technicko-technologický průzkum obrazu Karel Škréta, Zavraždění sv. Ludmily. Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2010.

SLAVÍK 2010b — Miroslav SLAVÍK: Obraz Umučení sv. Ludmily. Restaurátorská zpráva a fotodokumentace, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2010.

VERNEROVÁ 2010 — Ivana VERNEROVÁ: Laboratorní zpráva, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze., Praha 2010.

ZDENĚK 2009 — Milan ZDENĚK: Křtitelnice. Restaurátorský průzkum, archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, Praha 2009.

Mobiliář Rothmayerovy vily – Praha 6-Břevnov, čp. 896, U Páté baterie 50

prohlášeno 3. 8. 2010, č. ÚSKP 104020

Otto Rothmayer, Jan Vaněk, 1929; borové dřevo, mosaz, železo, litina, kachle
Hlavní město Praha

Architekt Otto Rothmayer, dovršitel díla Josipa Plečnika na Pražském hradě a v kostele Nejsvětějšího Srdce Páně na Vinohradech, navrhl nejen architekturu své rodinné vily, ale i její celkové zařízení, na jejíž koncepci se podílela také jeho žena Božena Horneková-Rothmayerová. Vila byla prohlášena za kulturní památku jako soubor s mobiliářem. Většinu kusů nábytku – kredenc, skříňku a jídelní stůl v kuchyni, šatní skříň v pracovně a garnýže v celé vile – navrhoval architekt sám, dva kusy – šatní skříň v ložnici a postel v pracovně – zhotovila firma SBS Brno (Standard, bytová společnost), která se mimo jiné také podílela na vybavení Müllerovy vily v Praze-Střešovicích, projektované Adolfem Loosem přibližně v téže době. Autorství jednotlivých kusů nábytku bylo konzultováno se snachou architekta paní JUDr. Miloslavou Rothmayerovou. Prohlášena byla i čtveřice původních kachlových kamen (obr. 8).

Obr. 8. Praha 6-Břevnov, čp. 896, Rothmayerova vila, U Páté baterie 50, U Šesté baterie 49, U Vojenské nemocnice 12. Spodní díl kredence, Otto Rothmayer, 1929, (archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, K. Fink, 2009).

BALÁČEK/OUTRATA/HÁJEK 2010 — Jan BALÁČEK / Jakub Jan OUTRATA / Josef HÁJEK: Nově prohlášené nemovité kulturní památky v letech 2009–2010. Staletá Praha 26, 2010/2, 169.

KARASOVÁ 1997 — Daniela KARASOVÁ: Interiérová a nábytková tvorba. In: Jana HORNEKOVÁ / Daniela KARASOVÁ / Petr KRAJČI et al., Otto Rothmayer 1892–1964. Katalog výstavy v Galerii Jaroslava Fragnera 29. 7. – 26. 9. 1997, Praha 1997, 71.

Soubor velkoformátových obrazů Slovanská epopej (20 ks)

prohlášeno 8. 11. 2010, č. ÚSKP 104163. V době přípravy příspěvku byla plátina uložena v budově Veletržního paláce v Praze 7-Holešovicích.

*Alfons Mucha, 1912–1928; olej a vaječná tempera na plátně
Hlavní město Praha*

Obr. 9. Praha 7-Holešovice, čp. 530, Veletržní palác (dočasně deponováno), Veletržní 27. Alfons Mucha, Zavedení slovanské liturgie na Moravě, 1912 (foto O. Šefců, 2011).

Soubor obsahuje dvacet obrovských pláten s tematikou významných událostí v dějinách slovanských národů. Mecenášem epopeje se stal v roce 1909 uměnímilovný milionář Charles Crane a Alfons Mucha ji o dva roky později, po skončení prací v Obecním domě, začal malovat na zbirožském zámku. V roce 1928 malíř věnoval dokončený soubor městu Praze a vymínil si, aby pro ně byla postavena vhodná budova. Tento závazek se dosud nepodařilo uskutečnit, a proto jsme byli všichni v posledních letech svědky sporu mezi městy Prahou a Moravským Krumlovem, kam byla v 50. letech 20. století plátina převezena. Zde byla chátrající díla restaurována a od roku 1963 vystavena v zámku. Přestože se na Slovanskou epopej od dokončení prvních tří pláten až do dnešní doby snáší kritika, pozitivní názor mezi odborníky převládá. Na epopej je nahlíženo jako na důstojné zakončení díla vynikajícího umělce (obr. 9).

KUSÁK/KADLEČÍKOVÁ 1992 — Dalibor KUSÁK / Marta KADLEČÍKOVÁ: Mucha. Praha 1992.

MUCHA 1982 — Jiří MUCHA: Alfons Mucha. Praha 1982.

WITTLICH 1982 — Petr WITTLICH: Česká secese. Praha 1982.

Helena Čižinská

OBNOVA PAMÁTEK 2011

Co s architekturou 60. a 70. let 20. století?

22.–23. března 2011 se v Masarykově koleji v Praze konal již 11. ročník konference na téma Obnova památek 2011 – Co s architekturou 60. a 70. let 20. století?¹ Konference proběhla tradičně ve spolupráci a pod záštitou Národního památkového ústavu, Českého národního komitétu ICOMOS a Fakulty architektury ČVUT v Praze. Program konference byl tentokrát zaměřen na otázku problematiky památkové ochrany architektonických děl tvorby poválečného období, a to zejména staveb z 60. a 70. let 20. století. Téma konference bylo definováno jako příspěvek k naléhavé aktuální celospolečenské diskusi proč a jakým způsobem chránit architekturu tohoto období.

První den konference byl jako vždy věnován přednáškám a diskusím. Po zahájení Ing. Petrem Dolejšem z pořadatelské firmy,² pozdravila účastníky konference Ing. arch. Naděžda Goryczková, generální ředitelka Národního památkového ústavu. Poukázala na téma předcházející loňské konference, týkající se současné tvorby v historickém prostředí, kdy vzájemná výměna názorů a následné diskuse přispěly k prohloubení dialogu mezi architekty a památkáři. Paní generální ředitelka zdůraznila naléhavost tématu letošní konference, které dosud nebylo širokou odbornou ani laickou veřejností diskutováno a náležitě vyhodnoceno a nemohly tak být dosud přijaty zásady památkové péče o architekturu tohoto období.

V rámci úvodních vystoupení pokračoval doc. PhDr. Josef Štulc, prezident české sekce ICOMOS, který popsal velmi kritický postoj památkové péče k období tvorby 60.–70. let 20. století. Na jednu stranu v té době SÚRPMO pod vedením doc. JUDr. et PhDr. Dobroslava Líbala, DrSc. zahájilo pasportizaci cca 130 historických měst a byla promyšlena koncepce jejich památkové ochrany, na stranu druhou byla stavební praxe té doby mimořádně destruktivní (obr. 1). Mezi příklady docent Šulc uváděl mimo jiné zbourání nádraží Těšnov a přestavbu Žižkova v Praze a realizace panelových sídlišť, která narušila historickou strukturu v řadě dalších měst. Na základě této destruktivní praxe se tak utvářel mylný dojem, že zděděné hodnoty zanikají, ale nové nevznikají. Hodnotné stavby nicméně vznikaly také, avšak za těžkých celospolečenských podmínek právě v místech hodnot likvidovaných. Někde se ke stávající struktuře přiřadily bez zohlednění měřítka, jinde vznikly naopak v kontextu se stávající zástavbou. Závěrem pan docent podotkl, že by konference měla hledat odpověď na otázku, jaké hodnoty vznikly v 60.–70. letech a v jaké situaci se nacházejí v současnosti.

První dopolední blok přednášek týkající se Hodnocení a stavu ochrany, zahájil doc. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc., z Ústavu dějin umění Akademie věd (ÚDU AV ČR) svým pohledem na Památky blízké minulosti. Ve svém filosofickém pojednání konstatoval, že blízká minulost je období, které to „nemá nikdy lehké“, upadá nejnázde do nemilosti jako překonané nejnovějším vývojem, a to po dobu, než se stane „zlatými časy“. Toto platí i pro architekturu, což lze podle docenta Kratochvíla doložit na příkladu vnímání secese – dlouho trvalo, než i ta byla uznána významnou etapou ve vývoji architektury a umění. Vztah k naší minulosti je složitější, pokud jsme od ní

Obr. 1. Jihlava, čp. 4333, obchodní dům Prior, Masarykovo náměstí. Zdeněk Sklepka, 1978–1983. Stavba nevhodně umístěná na náměstí na místě historického souboru domů Krecl, z nichž tři byly památkově chráněné (foto M. Podsselt, Č. Šíla, 1984).

¹ Podrobně o jednotlivých příspěvcích pojednává sborník Pavla DOLEJŠE (2011 — Pavel DOLEJŠ et al.: Obnova památek 2011. Co s architekturou 60. a 70. let 20. století. Praha 2011). Na stránkách NPU je uveřejněn program konference, tisková zpráva a memorandum ke stažení [www.npu.cz].

² Studio Axis, s.r.o. – Centrum vzdělávání ve stavebnictví.

oddělení i změnami společenské situace. Ve své úvaze hledal docent Kratochvíl odpovědi na otázky, zda jsme schopni tvorbu období tzv. normalizace vnímat bez historicko-politického kontextu, či jestli a jak zajistit naši nezaopatřenost, když jsme na předmětu posuzování byli osobně zaangażováni a lze-li na stavby tohoto období nahlížet jen jako na předměty estetického posuzování. Upozornil na poměrně zásadní kritiku, která zazněla na posledním Bienále v Benátkách. Podle údajů UNESCO požívá v současné době 3% povrchu země statut chráněného území a ochrana území je vnímána jako brzda dalšího vývoje. S tímto názorem se pan docent neztotožnil, naopak poukázal na až příliš se zrychlující „běh dějin“, nesoucí s sebou negativní důsledky enormního tlaku jednostranného důrazu na ekonomické zhodnocení a zároveň vyzdvihl snahu památkové péče tento stav vyvážit. Uvedl, že na rozdíl od jiných států se u nás doba mezi vlastní realizací stavby a její památkovou ochranou nezkracuje. Toto dokumentoval na porovnání počtu sta-

Obr. 2. Praha 1-Staré Město, čp. 388, dům ČKD, Na Příkopě 1, Na Můstku 9, Provaznická 2. Alena a Jan Šrámkovy, 1976–1983. KP od roku 1992 (foto V. Obereigner, 1987).

veb z období meziválečného funkcionalismu, zapsaných do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek již v roce 1958, s počtem zapsaných po roce 1989. Těch prvních bylo poměrně hodně zejména v Praze, a to například Feuersteinův Vojenský zeměpisný ústav,³ Havlíčkův Molochoch,⁴ Gilarovy Francouzské školy,⁵ Babuškovu Národní technické muzeum,⁶ Podzemního Skleněný palác⁷ a řada dalších. V době svého zapsání to byly stavby staré překvapivě pouhých 20–30 let. Za

kulturní památku byla prohlášena jen jedna stavba dokončená mezi lety 1980–1990 – dům manželů Šrámkových realizovaný v roce 1983 (obr. 2).⁸ Na základě této skutečnosti se nabízí úvaha, zda by nebylo vhodné iniciovat systematickou inventuru staveb poválečného období z hlediska jejich případné památkové ochrany, neboť jak pan docent uvedl, nejen v 60., ale i 70. a 80. letech 20. století vznikala celá řada kvalitních architektonických děl, jejichž ztráta by zcela jistě ochudila naši kulturu. Pro hledání odpovědi na otázku schopnosti oprostit se od dobového politického pozadí si vybral dva příklady. Prvním příkladem byl seznam památek z roku 1958, kdy prohlášení řady funkcionalistických staveb za kulturní památky vycházelo nejen z jejich významu ve vývoji architektury, ale bylo dáno i uvolněním politické situace. V 50. letech se tyto stavby stávají symbolem návratu ke kontinuitě české architektury. Docent Kratochvíl dospěl k názoru, že je náš pohled na minulost vždy ovlivňován i situací ve společnosti, tedy i danou situací politikou. V druhém příkladě se řečník zabýval diskusí o architektuře nacistického Německa, a to ve vztahu k normalizačnímu období našich dějin. Debatu na počátku 80. let vyvolal architekt Leon Krier – je možné neoklasicistní architekturu, vznikající za dob nacistického Německa, považovat za architekturu nacistickou, nebo za architekturu, která se hlásila k nadčasovému ideálu krásy a nacistický režim ji pouze zneužil jako zástěnu pro své zločiny? V poměrně zajímavé úvaze dospěl docent Kratochvíl k závěru, že dát něčemu v historii politickou nálepkou je pouze jednoduchým řešením, jak se vyhnout zodpovědnému vyrovnání se s minulostí na základě skutečného poznání hodnot daných staveb. Podobné neoklasicistní budovy najdeme totiž i v jiných, demokratických zemích. To co Krier kritizoval, byly poválečné snahy v Německu vypořádat se se svou minulostí bouráním budov, místo toho, aby bylo očištěno svědomí a tím i vědomí společnosti. Zajímavým příkladem byl i osud berlínského Paláce republiky, stavby dokončené v roce 1976 na místě původního hohenzollernského zámku poškozeného během války. Po sjednocení Německa

3 Čp. 620, U Zeměpisného ústavu 5, Rooseveltova 23, Charlese de Gaulla 12, Praha 6-Bubeneč.

4 Hlavní architekt Josef Havlíček, Milady Horákové 72–96 Praha 6-Bubeneč.

5 Čp. 1784, Bílá 1, Božkova 3, Kadeřávkovská 4, Na Kocince 2, Praha 6-Dejvice.

6 Čp. 1320, Kostelní 42, Letohradská 23, Muzejní 2, U Letenského sadu 1, Praha 7-Holešovice.

7 Čp. 728, náměstí Svobody 1, Terronská 1, Československé armády 26, Praha 6-Bubeneč.

8 Čp. 388, Na Příkopě 1, Na Můstku 9, Provaznická 2, Praha 1-Staré Město.

bylo rozhodnuto tuto budovu zbořit, ačkoli byla veřejností vnímána pozitivně. Na jejím místě bylo realizováno Humboldtovo fórum, fasádami i hmotově připomínající dřívější zámek. Názory na úspěšnost této realizace se liší, a proto bychom měli myslet i na to, že zachování průměrné architektury může někdy zabránit realizacím ještě horším.

Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc., z ÚDU AV ČR vystoupil s příspěvkem *Poválečná architektura a problémy ochrany*. Mezi důvody, proč ochrana památek poválečné architektury zaostala, mimo jiné uvádí i předsudek, že stavba musí být dostatečně stará, aby mohla být za kulturní památku prohlášena. Ve skutečnosti je naopak podstatné dennodenní působení hodnoty umělecké, na rozdíl od hodnoty historické, která se dostává v bezprostředním vnímání do pozadí. Kritérium čím starší, tím lepší je tak svým způsobem zpochybněno. Pan profesor porovnával názory dvou historiků umění 20. století, Václava Richtera a Zdeňka Kudělky. Kudělka na rozdíl od Richtera zastával názor, že památkami se mohou stát i díla vzniklá nedávno. Praxe však byla v poválečném období jiná. Profesor Švácha dále pokračoval upozorněním, že poměrně nedávno bohužel řada hodnotných staveb realizovaných v 60.–70. letech 20. století zanikla (například obchodní dům Ještěd v Liberci od architekta Karla Hubáčka, obr. 3). Z pohledu kvalit současné architektonické tvorby nestojíme dle jeho názoru již v popředí kul-

Obr. 3. Liberec, obchodní dům Ještěd, Soukenné náměstí. Karel Hubáček, 1966–1973. Zbouráno v roce 2009 (foto K. Čtveráček, 2005).

turní Evropy, jak tomu bývalo dříve, ale spíše naopak. Pro investora je rozhodující ekonomický rozměr a ochránci památek bývají ve svých snahách často nevyslyšeni. Se změnou společenských poměrů se nepodařilo docílit rovnováhy mezi vlastníky a obecným zájmem. Předsudek, že prohlášení objektu za kulturní památku vede ke zmaření jakéhokoliv záměru majitele, zůstává i nadále ukotven v povědomí široké veřejnosti. Ve 21. století není možné památkovou péčí zakládat na fatalismu a umělecká hodnota nemůže být jediným kritériem. Památka má význam vypovídající, její architektura člověka a jeho každodennost obohacuje, zkrášluje, stává se vyhledávanou. Svůj příspěvek pan profesor ukončil apelem na naléhavost péče i o architekturu doby poválečné a na nutnosti vytvářet patřičná opatření pro zajištění její další existence a životaschopnosti, neboť péče o památky je nutná, jinak se toto dědictví minulosti zcela vytratí.

S příspěvkem *Ostrava a její architektura v období 1945–2010* účastníci konference seznámil Mgr. Martin Strakoš z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě, patřící již mezi tradiční přednášející. V rámci svého příspěvku mimo jiné uvedl příklady pěti ostravských staveb ze 70. a 80. let minulého století, které vytipoval a zdokumentoval k návrhu na prohlášení za kulturní památky v rámci výzkumného úkolu Národního památkového ústavu v souvislosti s přípravou textu o bruselské architektuře. Jednalo se o městské lázně v centru Ostravy (Jan Chválek, 1957–1963), kancelářskou budovu VOKD (Ladislav Špaček, 1960?–1965), budovu generálního ředitelství Vítkovicích železáren, a.s. (Oskar Olár, Lubomír Šlapeta, 1961–1965), kancelářskou budovu Černá perla (autor neznámý, 1965–1967) a železniční nádraží Ostrava-Vítkovice (Josef Danda, 1963–1967). Ve finále zůstalo jen u tří návrhů, ale ani jedna budova nebyla nakonec za kulturní památku prohlášena.

Doc. PhDr. Oldřich Ševčík, CSc., a Ing. arch. Ondřej Beneš připravili společný příspěvek na téma *Česká architektura šedesátých let*, její místo v kontextu vývoje české a evropské architektury a význam diskuse o těchto stavbách. Zdůraznili, že v probíhajících diskusích o architektuře a umění je nutné porozumění tomu, co se odehrálo v 60. letech, neboť bez rozvíjení porozumění minulosti bude strádat i porozumění současnosti a budoucnosti.

Dopolední blok ukončil Prof. Ing. arch. Matuš Dulla, DrSc., z Fakulty architektury ČVUT Praha příspěvkem na téma *Architektonické památky 60. rokov na Slovensku a problémy ich udržania*. Uvedl, že i když slovenská architektura 60. let tvoří integrální součást československé architektury své doby, přece jenom je odlišná. Je podle jeho názoru odvážnější, neboť byla vytvořena

generací prvních absolventů samostatné školy architektury na Slovensku. V období relativního politického uvolnění v 70. letech začala na Slovensku vznikat architektura srovnatelná s do té doby vždy vyspělejší architekturou českou. Typické architektonické prvky poválečného funkcionalismu a pozdější moderny jsou na Slovensku spojeny zejména s výstavbou významných státních budov (ministerstev, státních institucí) a obchodních domů. V této časové etapě byl realizován např. Chemický ústav SAV v Bratislavě (Karol Paluš, 1959–1962), Slovenský rozhlas v Bratislavě (Štefan Svetko a kolektiv, 1962–1985), Muzeum a památník SNP v Banské Bystrici (Dušan Kuzma, Josef Jankovič, 1959–1970), obchodní dům a hotel v Bratislavě (Ivan Matušík, 1961–1973), nákupní středisko Slimák v Bratislavě (Ivan Matušík, 1957), a řada dalších budov. Vznikala výrazná architektura, jejíž stavebně-architektonické a historické řešení se vymykalo tehdy běžnému stereotypu. Charakteristické prvky nových architektur představovaly zavěšené fasády, ocelové a lanové konstrukce, pohledový beton, tenký obvodový plášť, použití nových materiálů (hliník a plast). Dnes se však tato architektura netěší oblibě. Stále je zde ještě přítomný politický podtext doby vzniku, obdobně jako u nás. V současnosti je velkým problémem energetická náročnost těchto staveb. Požadavky na zateplení zcela ohrožují původní proporce budov a řešení fasád, jejich lehkost, jejich celkovou autenticitu a tudíž vůbec nenacházejí pochopení u ochránců památek. Obnova je z hlediska památkové péče velkým problémem. Na rozdíl od nás se na Slovensku za památky dosud prohlašovala jen díla s památkovou resp. ideovou funkcí (například památník Slavín, Muzeum a památník SNP, Krematorium v Bratislavě). Na základě činnosti organizace DoCoMoMo⁹ která prosazuje snahu dokumentovat a chránit vedle tvorby meziválečné i tvorbu poválečnou, daří se dnes ochránit i některá díla této etapy před jejich zánikem.

Odpolední blok konference Příklady realizací a obnov zahájil Ing. arch. Petr Vorlík, Ph.D., z Fakulty architektury ČVUT referátem na téma Možnosti a limity péče o architekturu šedesátých let – na pozadí příkladu poválečné dostavby areálu ČVUT v Praze-Dejvicích, ve kterém popsal problémy obnovy vysokoškolského kampusu, tj. Fakulty strojní, Fakulty elektrotechnické s laboratorii, Technické menzy a Fakulty stavební.

Dalším zajímavým příspěvkem byl pohled na zamýšlenou obnovu technické památky horského hotelu a televizního vysílače Ještěd (obr. 4), v příspěvku Ještěd od evidence hodnot k jejich respektování. PhDr. Benjamin Fragner z Fakulty architektury ČVUT v něm přítomné posluchače seznámil s obsahem diskusí, které se již několik let vedou o budoucnosti této výjimečné architektury

Obr. 4. Vrchol hory Ještěd, horský hotel a televizní vysílač Ještěd. Karel Hubáček, 1966–1973. KP od roku 1998, NKP od roku 2006 (foto L. Sváček, 2009).

prohlášené za kulturní památku v roce 1998. Stavba se jako jedna z mála stala téměř ihned po své realizaci ikonou Libereckého kraje. V roce 2006 získala statut národní kulturní památky a následně byla zařazena na indikativní seznam Ministerstva kultury pro zápis na seznam památek světového kulturního dědictví UNESCO. Pro její obnovu a využití byla ustanovena zvláštní odborná komise. Následně na to uspořádalo v březnu 2009

Výzkumné centrum průmyslového dědictví a Fakulta architektury ČVUT spolu s Národním památkovým ústavem v hotelu Ještěd kolokvium s názvem Ještěd – evidence hodnot poválečné architektury, kdy se na příkladu této technické památky detailně probíraly otázky záchrany, obnovy či míry intervence do objektů poválečné architektury. V průběhu mnohých diskusí o obnově objektu Ještěd bylo zástupci Národního památkového ústavu obhajováno stanovisko, že je dílo nutné vnímat jako celek, neboť stejně hodnotný jako exteriér je i interiér, a ten je třeba respektovat v jeho autenticitě. Tam, kde se originál původního zařízení nedochoval, je možno zvažovat zhotovení replik, nikoliv však novotvary. Doporučení, vzniklá na základě probíhajících a dosud neukončených

9 [www.registr.ustarch.sav.sk]

diskusí od detailu k celku, představují dnes alespoň stručně formulovaná východiska pro další nakládání s památkou.

Generální ředitel Národního technického muzea Bc. Karel Ksandr zaujal působivou přednáškou Od Bruselu k Federálu, aneb rozdílný přístup k záchraně kulturních památek 2. poloviny 20. století. Poměrně velmi podrobně seznámil účastníky konference s pohnutou historií bruselského pavilonu Restaurace Praha – Expo

Obr. 5. Praha 7-Holešovice, čp. 1500. Restaurace Praha – Expo 58, Letenské sady 80. František Cubr, Josef Hrubý, Zdeněk Pokorný, 1957–1958. Pavilon byl součástí československé expozice na Světové výstavě v Bruselu v roce 1958, která získala nejvyšší cenu Zlatou hvězdu a dalších třináct významných ocenění (archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, foto Z. Křenková, 2008, úprava P. Havlík, 2011).

58,¹⁰ jehož osud lze vnímat jako velkou prohru na poli památkové péče (obr. 5). Obnova stavby, která dosáhla významného ocenění a uznání v zahraničí, nebyla bohužel dotažena do zdárného konce. Po nepovedené privatizaci následovala její výrazná přestavba a dostavba (v podzemí). Ke stavbě bylo sice vydáno záporné stanovisko památkové péče, přesto byla stavebním úřadem zkolaudována. Dalším příkladem byla budova Federálního shromáždění¹¹ od architektů Karla Pragera, Jiřího Kadeřábka a Jiřího Albrechta – jedna z mála realizací, o které se v době jejího vzniku zmiňoval i zahraniční odborný tisk (obr. 6). Vlastní řešení lze považovat až za brutální vůči Pražské burze a za urbanistický prohřešek vůči Národnímu muzeu, přesto nelze autorovi upřít nadčasovost architektury i dispozičního řešení. Jedním z bodů zadání byl i požadavek řešit stavbu tak, aby po odchodu parlamentu (uvažovalo se o jeho stavbě na Letné) by mohla budova sloužit kulturním účelům. V tomto směru bylo zadání splněno a tak i dnes budova plně vyhovuje provozu Národního muzea.

Blok přednášejících uzavřel Mgr. Lukáš Beran z Fakulty architektury ČVUT, pohledem na téma Ochrana památek pozdní moderny v Německu – příklad Olympijského areálu v Mnichově a seznámil tak účastníky konference s debatou nad přístupem památkové ochrany děl pozdní moderny 60. a 70. let v Německu. Historické zkušenosti a základy památkové péče v této zemi jsou nám, vedle Slovenska, asi nejbližší.

Do posledního bloku dne Reflexe a účast autorů v osudu jejich děl přispěl JUDr. PhDr. Jiří Plos, sekretář ČKA příspěvkem K některým aspektům autorskoprávní ochrany architektonických autorských děl z 60. a 70. let XX. století. Zdůraznil zejména, že v souvislosti s koncepcí autorskoprávní ochrany, sledované českou právní úpravou, je nutno zkoumat jednak obsah práva

autorského, jednak čeho se autorskoprávní ochrana dotýká, po jakou dobu tato ochrana trvá a kdo je v této době k výkonu autorského práva oprávněn.

Závěr odpoledního bloku uzavřeli architekti, autoři mnohých na konferenci zmiňovaných staveb. Jako první vystoupila prof. akad. arch. Ing. Alena Šrámková a krátce se zmínila o úpravách bývalého domu ČKD pro nového vlastníka. Změnilo se dispoziční řešení přízemí, které

Obr. 6. Praha 1-Vinohrady, čp. 52. Budova Federálního shromáždění, Wilsonova 2, Vinohradská 1. Karel Prager, 1966–1973. KP od roku 2000 (foto E. Erben, 1988).

¹⁰ Čp. 1500, Letenské sady 80, Praha 7-Holešovice.

¹¹ Čp. 52, Wilsonova 2, Vinohradská 1, Praha 1-Vinohrady.

původně sloužilo jako veřejný prostor se vstupem do vestibulu metra. Plocha se stala součástí ploch obchodních a do vyšších pater bylo zřízeno nové eskalátorové schodiště. Úpravu zhodnotila pozitivně. Objekt prohlášený v roce 1992 za kulturní památku tedy „žije“ dál a plní svůj úkol.

Příspěvek Ing. arch. Věry Machoninové byl vzhledem k její nepřítomnosti přečten v zastoupení. S odkazem na vlastní negativní zkušenosti s úpravami jejích staveb byl posluchačům tlumočen názor paní architektky, že architektura 60. a 70. let zanikne a zachovány zůstanou jen ty objekty, které budou památkově chráněné. Současná praxe je taková, že samotný autor nemůže mnohdy přestavbu či úpravu jím navrhovaných staveb vůbec ovlivnit.

Prof. Ing. arch. Miroslav Masák, dr. h. c., se ve svém příspěvku Čtyři stavby Sialu (o společné řeči) podělil s účastníky konference o vlastní pozitivní i negativní zkušenosti. První autorskou stavbu reprezentoval Pavilon Libereckých výstavních trhů, oceněný jako nejlepší stavba let 1964–1965, který zároveň v celostátní Přehlídce architektonických prací (někdejší Grand Prix) získal 1. cenu. Město, na které přešel později majetek LVT, ačkoliv se o pavilon ucházelo několik možných uživatelů, prodalo stavbu i část pozemku řeckému podnikateli, který pavilon „upravil“ pro svůj záměr. Původní dílo však těmito destruktivními změnami zcela znehodnotil. Osud obchodního střediska Ještěd a úpravy obchodního domu Máji¹² má řada z nás ještě v živé paměti (obr. 7). Příběhem stavby Horského hotelu a televizního vysílače Ještěd, na kterém demonstroval již zmiňovaný pozitivní přístup k péči a ochraně památek současné architektury, profesor Masák výčet staveb Sialu, a tím i své vystoupení, ukončil.

Druhý den konference byl dnem odborných exkurzí. Účastníci mohli navštívit budovu Federálního shromáždění, nyní jeden z objektů Národního muzea, dále byla zajištěna prohlídka Národního technického muzea, zejména expozice architektury, stavitelství a designu Od Rudolfa po Ještěd. V centru Prahy bylo možno se za doprovodu odborného výkladu seznámit s mnohými objekty poválečné tvorby architektury.

Závěrem bylo přijato Memorandum účastníků konference Obnova památek 2011 – Co s architekturou 60. a 70. let 20. století?, ve kterém byly shrnuty diskutované otázky nedostatečné péče a problémy obnovy architektonických děl, související dosud s neobjektivním vnímáním a nedostatečným vyhodnocením poválečné etapy architektonické tvorby. Celé znění memoranda je k dispozici na webových stránkách Národního památkového ústavu ve složce tiskové zprávy. Jednotlivé příspěvky jsou uvedeny ve sborníku k 11. ročníku konference Obnova památek 2011 – Co s architekturou 60. a 70. let 20. století.

Seznam použitých zkratk

ČKD — Českomoravská Kolben Daněk

DoCoMoMo — International comitte for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement

LVT — Liberecké výstavní trhy

SAV — Slovenská akademie věd

SNP — Slovenské národní povstání

VOKD — Výstavba Ostravsko-karvinských dolů

Alena Krusová

¹² Čp. 63, Národní 26, Spálená 30, Praha 1-Nové Město.

Obr. 7. Praha 1-Nové Město, čp. 63. Obchodní dům Máji, Národní 26, Spálená 30. John Eisler, Miroslav Masák, Martin Rainiš, 1972–1975. KP od roku 2007 (foto archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, K. Fink, 2006, úprava P. Havlík, 2011).

LADISLAV HRDLIČKA (* 4. 4. 1937 – † 30. 4. 2011) A JEHO PRAHA POD PRAHOU

Programově vedený archeologický výzkum středověké Prahy začal 1. května 1968 na Klárově. Hřiště u Mánesova mostu se měnilo ve staveniště metra a na naši archeologii čekaly složité terénní situace, s jejichž poznáváním neměla žádné bezprostřední zkušenosti. Když byl vedením klárovského výzkumu pověřen Ladislav Hrdlička, byla předurčena nejen povaha jedné terénní akce, ale i podoba pražské středověké archeologie v následujícím půlstoletí.

Ladislav Hrdlička, rodák z východoslovenského Sabinova, vystudoval archeologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, v diplomové práci se zabýval slovanskými sekerami. Potom se podílel na několika terénních výzkumech (zejména Kanín u Libice nad

Obr. 1. Ladislav Hrdlička na konferenci Praha Archeologická (20. 5. 2009, foto ústav Akademie věd České republiky, Praha, v.v.i., H. Toušková 2009).

Cidlinou, Oškobrhlav, Sezimovo Ústí, Vraclav u Vysokého Mýta). Jestliže klárovský začátek by byl pro každého z tehdejších archeologů krokem do neznámého světa, Ladislav Hrdlička vynikal jedním velmi cenným předpokladem. Už během krátké praxe se stal uznávanou autoritou v terénní činnosti, již se věnoval s mimořádným zaujetím. O tom nebylo pochyb. Při klárovském výzkumu ale brzy začal vytvářet principy koncepčního přístupu k archeologii středověké Prahy. Právě včas, aby významně ovlivnil pražskou archeologii, která se od 70. let intenzivně rozvíjela hned v několika institucích. A ještě něco, už na Klárově pod vedením Ladislava Hrdličky vznikla ze studentských brigádníků skutečná archeologická dílna, bez níž by se náročný provoz v terénu a při prvotním zpracování výsledků neobešel.

Při ohlédnutí na dobu před 50 lety nás překvapí, jak zásadní změny ve výkladu dějin středověké Prahy se díky archeologii staly samozřejmostí. Ještě v 60. letech se setkaly dva protichůdné názory na sídelní vývoj v pražské kotlině. Historik Zdeněk Fiala v brilantní studii dokládal, že centrum života raně středověkého podhradí bylo vždy v místech pozdějšího Starého Města. Protichůdný názor Ivana Borkovského, založený na archeologickém svědectví prvých malostranských odkryvů, mu nestál ani za zmínku. Po několika málo letech, z velké části díky Ladislavu Hrdličkově, nikdo o „prioritě levého břehu“ nepochyboval.

Dnes už si sotva kdo vybaví teorii, která v obvodech staroměstských domovních bloků viděla dědictví někdejších vyvýšených ostrovů. Zcela běžně zacházíme s rekonstrukcí původního reliéfu historického jádra Prahy, která se pro Ladislava Hrdličku stala životním tématem. Závažnost změn pražského reliéfu si mohl uvědomit hned na Klárově, jehož vyrovnaný povrch zcela skryl někdejší „ostrov pod mostem Pražským“. Ladislav Hrdlička navázal na inženýrskou geologii a její sondy doplňoval dalšími a dalšími archeologickými poznatky. Potřebná data důsledně a nekompromisně získával od všech pražských archeologů, s tímto dlouhodobým záměrem ostatně souvisela i obsáhlá publikace Praha: podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území městské památkové rezervace, evidující všechny archeologické terénní akce (Praha 2005). Studium

reliéfu historického jádra Prahy se postupně rozběhlo několika směry. Hlavní poznávací rovinou zůstala celková rekonstrukce prvotních poměrů na území pozdějšího Starého Města pražského a Malé Strany. Záhy ale přibyl důraz na drobné reliéfní tvary, které například rozhodovaly o trasách komunikací či o umístění veřejných prostranství, v prvé řadě Staroměstského a Malého náměstí. Další kapitola souvisela se spontánními či záměrnými změnami terénního reliéfu, které probíhaly do konce 13. století. Pro archeologii poskytly cenné zrcadlo urbanizace pražské kotliny.

Archeologie byla pro Ladislava Hrdličku věda a na vědu (tedy hlavně na sebe) kladl značné nároky. Při psaní ho vedla až úporná snaha o argumentačně vystavěný a přitom dobře srozumitelný text, nezátížený zbytečnými slovy. Proto spíše škrtal, než psal, jeho klíčové texty si ale ihned zajišťovaly pevné místo v archeologické literatuře. Studie o pražském reliéfu obohacoval promyšlenými kresebnými rekonstrukcemi, které sloužily jako interpretační nástroj, zvyšovaly srozumitelnost výkladu a otevíraly cestu k dalším otázkám. Finanční nároky byly skromné, zprvu stačil milimetrový papír, tužka, guma a pastelky Koh-i-noor Hardtmund, až později přibyla počítačová grafika. Nízké náklady přinášely neobyčejné zhodnocení.

V archeologické komunitě byly Hrdličkovy pražské studie přijímány se značným respektem, složitější asi zůstala jejich cesta za hranice samotného oboru. Zřejmě nejpodstatnější text, Centrum raně středověké Prahy, vyšel ve sborníku *Wratislavia antiqua 2* (Wrocław, 2000), souhrnný nástin Jak se měnila a rostla středověká Praha v knize *Neživá příroda Prahy a jejího okolí* (Praha 2001). Prvá z publikací úzce souvisela s Hrdličkovým respektem k polské archeologii, druhá se vztahem ke geologům a geologii, obecná dostupnost obou textů ale není snadná. Snad se dočkáme nějaké „Hrdličkovy čítanky“ zpřístupňující to hlavní, co napsal.

Jakkoli letmá bilance nesmí opomenout další významné kapitoly Hrdličkova pražského působení. V letech 1972 až 1976 se podílel na výzkumu pohřebiště za Jízdárnou Pražského hradu, v Lumbeho zahradě, vedeném Zdeňkem Smetánkou. Samozřejmě i tady se uplatnil svým kultivovaným přístupem k terénnímu výzkumu. Jestliže každé poznávání minulosti vyžaduje dostatečné datační opory, archeologie středověku velkou měrou závisí na chronologii keramiky. Také do této problematiky Ladislav Hrdlička několikrát vstoupil a významně se podílel na dnes přijímané sekvenci pražské středověké keramiky a na její absolutní chronologii. I tady jsme mohli oceňovat jako hlavní badatelské vlastnosti, tedy přesnou dokumentaci archeologické skutečnosti, kritiku náleзовých souvislostí a interpretaci opřenou o souhrn pozorování vedených vytříbeným citem pro detail.

Výjimečné postavení v pražské činnosti Ladislava Hrdličky zaujímá výzkum Týnského dvora. Rozsáhlá terénní akce proběhla v letech 1976 až 1986 a podíleli se na ní Zdeňěk Dragoun a Julie Richterová. Ladislav Hrdlička, jakkoli nepochyboval o poznávacích možnostech náročně vedeného archeologického výzkumu, si od počátku odkrýval v Týnském dvoře uvědomoval meze samotné archeolo-

Obr. 2. Jan Havrda, Ladislav Hrdlička a Michal Fryml na vernisáži výstavy *Čtyřicet let v podzemí* (foto F. Malý, 2005).

gie. Hledal vhodného partnera mezi historiky, nějakou dobu spolupracoval s Mateuszem Golińským z univerzity ve Vratislavi. Soustavný dialog přes oborovou hranici se však nepodařilo rozvinout. Skutečně adekvátní řešení Ladislav Hrdlička spatřoval v ústavu pro dějiny Prahy. Podmanivá idea se stávala jeho častým diskusním tématem, bohužel však po celá léta zůstala nereálná.

Ladislav Hrdlička sám působil jako „ústav pro archeologii Prahy“. Byl přirozenou a všeobecně uznávanou autoritou. Formuloval otázky výzkumu a při jejich řešení spojoval badatele z různých archeologických institucí, svými výsledky překračoval těsné oborové hranice. Ladislav Hrdlička zanechal cenné dědictví, žijící v činnosti pražských archeologických institucí. Otázka, jaká bude příští podoba pražské archeologie, však už otevírá další samostatné téma.

Jan Klápště